

Izhaja
5. in 20. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:

redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Tempora mutantur. — Na tuji zemlji. — Celje in celjska okolica. — Življenje in značaj pesnika Horaca. — Samčevska pisma. — Premišljevanje o pisavi sploh, o pisavi v narodnem duhu posebej. — Listnica op-avništva. —

Tempora mutantur.

Bil čas je nekđaj, ko iskal modrosti
Drobtine sem po knjigah raznesene
Pri slabi luči; nij mi bilo dosti
Po dnevi ur, pač mnogokrat do ene
Čez pólnoč in do dveh,
In tu pa tam do treh —
Celo do jutra zore
Sem pisal, skupaj zbiral
Besed iz besednjaka,
Kar najti se jih more,
V prihodnost se oziral,
Ki me mladenča čaka.

Minul je čas. Življenje z licem resnim
Se mi pridruži, mi roko podaja.
Odprta pot za levim kot za desnim
Površjem njega pelje me do kraja,
Odločen ki mi je.
V naročje vržem se
Življenju, ga objamem,
Ga vživam, kakor morem,
Tam, kjer se vino toči;
Za devo se vnamem,
Deklè z nebeškim vzorem
Osoda mi odloči!

Minul je čas, in z njim veselja pene
Spuhtele so, kot sneg ob juga sapi.
Vkanile so hudó oči me njene;
Mrzelo mi je vse, srce kar trapi.
Tovaršev novih kup,
Pijoč življenja strup,
Obsul sedaj je mene;
Dolgov nesrečnih mera
Grozí me zadušiti.
V samoto duh me žene,
Ljubezen, up in vera
Pričnó me tolažiti.

Tolažba ta še dá mi moč živeti,
V ljubezni sveti narodu služiti,
Čakati zarje, ktera nam prisveti,
V preživi veri, da se ima zgoditi:
Da svoboden Slovan
Od bratov bo obdan,
Ko lastna zemlja sveta,
Ki njega kri je pila,
Mu v last bo zopet dana.
V junaških prsih vnetá
Ljubezen srčnomila
Objela bo Slovana!

Bedének.

Na tuji zemlji.

(Dalje.)

V.

Dragi moj, ti bi moral videti to Avrelijo, to preljubo dete, kako se je spremenila zadnji čas, kar sva se seznanila natanje, in ker mati ne ugovarja več, kedar jo vidi v moji družini. Videl sem uže mnogo lepih, ljubeznjivih otrok, mnogo občeval z njimi, saj veš, kakov prijatelj otrok sem. In zakaj bi ne bil? Tudi otroci me imajo radi in se me hitro privadijo. A tacega dekletca kot je baš ta Avrelija nisem našel nikedar. Popisal sem ti jo uže natančno, kak mil, prijazen obrazek ima, kako črne goreče oči, kodraste prosto se vsipajoče lasi, lepo krilo in bel slamnik polen cvetličja, povedati ti še moram, kako živa, kako urna je kot srebro, kako prijazno in sladko se zna dobrikati in sukati okoli človeka, da jo mora ljubiti vsak, kedor jo pozna. Tudi vesela je vedno, kedar se ne govori o ranjem očetu. In kedar pa se to primeri, pobesi obrazek in pravi otožno: „O zakaj so morali umreti, ko bi živeli, ne bilo bi jim žal, jaz bi bila tako pridna in ubogljiva, da bi me imeli tako radi kakor vi, če ne še bolje, en malo bolje“.

V tacihi trenutkih ne morem, da bi ne objel ljubega otroka in ga poljubil na čelo. In ko jo vprašam nacega dne, kedo ti je pa povedal, da te imam rad, kako pa veš to? O videti bi jo moral tedaj, kako je zarudela v belo lice, pobesila sramežljivo oči, posled se ozrla tako milo, a skrivno bolj iz pod čela s pravim otročjim, ljubosumnim pogledom. In ker sem molčal potem, se je zavrtela kot vr-

tavla na eni nogi in zbežala, kakor plašna srnica od mene. Isti dan je nisem videl več. Po večerju pa mi je pravila mati, da je šla Avrelija nocoj zgodaj spat, ker je jokala po poludne, sama ne ve zakaj, ter tožila, da jo glava boli.

Ali se ne smejiš mojim besedam, dragi moj, ker ti pripovedujem reči, ki se ti dozdevajo morda nespametne, otročje?

Odpusti mi. To ni otročarija, to je pravo, najvišje modroslovje. Kaj moremo mi, da smo vstvarjeni tako, da nas veže neka neznana, neizmerna moč na drug družega. In vendar čutimo to, nesrečni bi bili, ko bi nam raztrgal kedo to najblažo tenčico našega sreča, menili bi, da ne moremo živeti brez nje.

In vendar koliko tacihi svetih, neoskrunjenih vezi je na svetu, kolikokrat se spremené one v sovraštvo, in kolikokrat v strašen brezup.

Otročja v pravem pomenu si le ti Avrelja, stara si stoprv deset let, ter uže veš, in ne veš, da si ljubljena, da hočeš biti ljubljena. Nesrečno se čutiš brez ljubezni, ne prašajoč zakaj, ne prašajoč, kedo je oni, ki te ljubi. Vbogi angelj, ko bi ti jaz mogel udihniti dolge, nepretrgane mladostne sanje v tvoje nedolžno srce, storil bi to z veseljem, koliko bi dal za to radost. Kedo ve, koliko časa, boš le povešala glavo, le tožila navročo glavo, ko se prepričaš o toliko ogoljufanih upih, neizpolnjenih nadah! Bojim se, da pride hujši nasledek, da se zaveš morda osameljenja tudi ti, ko bode

prepozno. Naj ne govorim dalje, saj tako je bilo pred teboj, tako se godi zdaj in se bode godilo, ko mene ni, tebe danaj več ne bode.

Dragi moj, trenutke katere živim v družini nedolžne deklice, so mi najlepši. Povedati ti moram, da ne veva samo modrovati in tožiti, tudi vesela, prav vesela znava biti v svojem času. Več potov, skoraj vsaki večer sediva na klopici poleg jezera in prepevava pesmi, in kako in kake pesmi. Vesele, sladko doneče, premile v srce sezajoče italijanske pesmi, največ potov ono prelubeznjivo, ki pravi:

„Lascia gli scrupoli,

Dimmi che m'ami,

Un bacio rendimi

Due, tre, se brami itd.

In koliko drugih zna še Avrelija. Cele romane in sonete polne najlepših misli, najglobočjih čutil, kakoršne so v večini italijanske pesmi, ti zna na pamet.

Pa kako lepo jo je poslušati, kedar poje. Tedaj sklene navadno beli ročici v naročju, odloži slamnik in dvigne svoje nedolžno oko kviško proti nebu. Dragi moj, kaka slast, kaka radost je poslušati to otročjo pevko, kako mil, poln, srebern, je njen glasek, pa kako naraven, kako iz srca prihajajoč.

Kaj so v primeri z njo one slavljenske, ki za denar žanjejo y glediščih hvalo. Naj dalje molčim.

Tudi jaz moram semtertja pripevati, tudi jaz, ki sem menil, da se mi je uže davno zadnja struna veselega glasu utrjala.

A kedo bi se mogel vstavljati takim prošnjam, kakor so Avrelijne, kedo protivil tako ljubeznjivemu angelju, kot je to nedolžno dete.

Bil je lep, nepopisljivo lep večer, kakoršnih je tu sicer mnogo, a sam

ne vem, vsi nimajo do našega srečnega vpliva, in tega smo krivi, mislim, največ sami.

Zamišljen v davno minuloost, v dneve pretekle sem sedel na klopi poleg jezera čisto sam. Tam za daljne gore je tonilo zlato solnce, slednji žarki so robili z zlato-rudečim okvirjem sive pleše mogočnih planin. Jezero je ležalo mirno kakor bi dremalo. Nobeden val se ni ganil, nobena sapica dvigovala srebernih pen na tej neprezirni kristalni planoti. Samo tam od daleč so se videla jadra od plujoče barke proti severu, a vedno manjša in manjša, posled so izginila popolnoma.

Sam ne vem, ta pogled me je neizmerno ganil. Neka nepopisljiva miloba, neznano hrepenenje mi je eglo nekako težko na prsi. Dvignil bi se rad bil z bežečo barko in plaval dalje, dalje, brez počitka, brez misli, in niti mislil nisem kam in zakaj.

Prvič se mi je vrinila v glavo misel, da nisem vreden sreče, katero uživam tu, da ne zaslužujem sladkega miru tega svetnega raja.

In v resnici kedor svetó ljubi ne samo lastne osebe, temveč vesoljnost, ki ga obdaja z vsem bitjem, kedo bi stal mirno, brez dela, brez truda, brez težav? Ne, to ni mogoče! Hitel bi od sela do sela, od mesta do mesta, od bajte do bajte ter klical: „Živi, raduj se, in trpi! Kaj je življenje brez slasti in tuge, brez radosti in bolečine, brez nekega višjega hrepenenja, ki spreminja svetno enakomernost v prijetnost, vsakdanjost v čestite praznike in slovesnosti našega duha.“

Tedaj se zopet spomnim nekoga, ki vstaja kakor iz meglenih tal, kakor vo sanjah neprenehoma pred menoj,

domislil sem tebe, dragi prijatelj, tvoje blage podobe in še nekoga, naj dražjega, kar je objemalo do sedaj vse moje srce, vse moje misli in želje, svoje otožne daljne, — vboge domovine. In nekaj mi pravi v prsih, da nimam niti prvega niti drugega, da sem ločen, kedo zna kako dolgo, morda za vselej od obeh. — V tem trenutku ovije nekdo nenadoma roke okoli mojega vratu. Zganem se, ozrem se, in glej, Avrelija sloni ob moji rami.

„Zdaj sem vas pa zasačila zdaj!“ vsklikne veselo potem. „O le počakajte, skrivnosti imata pred menoj, zakaj pa ste bili tako zamišljeni?“

Ko pravim, da se moti, da sem vesel, zelo vesel, dvigne prstek svoje bele ročice, požuga mi in pravi: „Če ste vi taki, da mi ne poveste ničesar, tudi jaz ohranim odslej vse za se, ne razkrijem vam ničesa. Le počakajte, še žal vam bode!“ Čudno me ganejo te otročje, a tako resno, tako moško izgovorjene besede.

Ne morem si kaj, da ne objamem svoje tovaršice, poljubim v čelo ter pravim: „Ne huduj se Avrelija, rad imam vse otroke posebno pa tebe, in kar vem jaz, znano je tudi tebi.“

To opravičenje mi je bilo dovolj. „Ali pa morate tudi sovražititi koga, če ljubite mene?“ povzame zopet deklica z zvedavim glasom, ter se ozre tako pomenljivo v me, kakor bi hotela reči: „Sramujte se, če ste zmožni sovraštva!“

„Motiš se, Avrelija! Pri vas mi je tako dobro, da nikjer ne tako, tega sem prepričan, a vendar pogrešam ravno v ti veselosti nekoga, po katerem se mi toži vedno bolj in bolj.“

„Uže vem kedo je to. Ne utajite mi, če prav hočete. Lepa deklica, mnogo lepša od mene je to, za to se

dolgočasite po njej. In po pravici, saj radi morate imeti, tako se spodobi.“

Zastonj mi je ves ugovor, vsa bramba, vsaj znano ti je, da proti ženskemu orožju vojska je težavna, kar si one postavijo v glavo ne izpuste tako hitro.

Ko se suče tako in smuče okoli mene Avrelija, zapazi v mojem žepu knjižico in sicer domačih, narodnih poezij.

Urno jo odpre in vpraša, kaj se bere tu notri. Ko ji povem, da so same narodne, priproste pesni, kakoršne prepeva ona in nekatere morda še milejše, še lepše, ne da mi prej miru, da ji moram obljubiti zapeti eno. Izbere naj si sama ono, katero hoče, kajti vse so mi drage in polovico jih znam celo na pamet. S pravo žensko radovednostjo išče potem, preobrača lista, in bere posamezne vrstice sem-trtje, a zopet kakor bi se pri tej ali onej spekla, hiti dalje.

Zdaj najde ono, ki pravi:

„Bom šel na planince
Na strme vrhē,
Bom slišal od daleč
Zagorske zvone.

Zagorski zvonovi
Premilo pojo,
Nemara preljubo
K pogrebu neso.“

Dragi moj, umeti ne morem ali je to naključje ali kaj, da si izbere ravno to, nobene druge, to ki je naj-milejša, najprijetnejša mojemu srcu.

Zapeti jo moram torej brez odloga, kajti obljuba veže, dana beseda velja. Pa kako jo zapojem, pevec sicer nisem vsaj umeten ne, a mislim, tako je nisem pel še nikedar, tako iz polne duše iz globočine svojih občutkov. Tako lepa, tako sladko otožna pa se mi ni dozdevala tudi še nikedar.

Ko je končana, jo moram raztolmačiti od besede do besede, da jo ume, da ve kaj pomenijo te prekrasne besede.

In videti bi jo bil moral, kako pazno me je poslušala, kako ni trenila z očesom, genila z životom, da bi ne preslišala najmanjše trohice.

Posled vzdihne: „Oh kako lepa mora biti vaša prijateljica, da jo ljubite tako, o kako bi jo poznala rada! Sama bi hotela biti ta krasna deklica, kaj ne, potem bi tudi mene vedno tako radi imeli?“ Izgovorivši, pobesi obraz, vtrne z ročico skrivno solzo in skrije otožen obrazek na mojo ramo in molči.

Da jo vtolažim, pripovedovati jej moram, da v teh besedah ne tožim po lepi, črnooki deklici, da prijateljice nimam nikjer, da ta prijateljica je daljna, daljna domovina moja.

In zdaj, kako plane kvišku, kakó se mi obesi zopet z obema rokama okoli rame in vzklikne: „Zakaj ste pa zapustili svoj dom, če vam je takó nepopisljivo drag? Ona bi ne hotela iti nikedar iz njega, ljubiti bi ga hotela bolje od mene. Vsaj mora biti pa tudi krasna naša dežela, kaj ne, pravi potem, ter izveduje natančno

kakova je. Ko jej pripovedujem, da je lepa, da ima ravna polja, bele ceste, visoke snežnike, prijazne vasice in jezera, čeravno manjši kot to, ki se prostira pred nama, pravi, da jo moram vzeti s seboj, kedar grem zopet domu, da se prepriča sama, če je vse tako.

A ko jej razkladam, da v tej lepi deželi ni ljubezen doma, da sovraži ondi brata brat, se sramuje sin matere, uboge matere in da ne ume ona našega govora, prestraši se nekoliko, a posled izreče:

Nič ne de, jezika jo moram učiti najprej in potem gre sama tja, če se sramujem potovati z njo, da tja hiti in pove vsem na glas, da ni lepo, da se ravna tako grdo, da mora biti odslej drugače.

Zavidaj me teh nebeških trenutkov, te poezije, tega modroslovja, ki ga pijem na strani tega nedolžnega otroka. Ne, tujec nisem več tu, tu je moj dom, moje vse. V daljni tujini, sto in sto milj od domačije je pravo rodoljubje doma, ki ga iščeš zastonj ondi, kjer se bije materna beseda z zaničljivo materno besedo v obraz.

A. Koder.

(Dalje pride.)

Celje in celjska okolica.

Povestno-krajepisne črtice.

(Dalje.)

Trgovci so v srednjem veku tod tvorili z dragocenostmi južne v severne dežele; in mnogo vitezov je zidalo v tem kraju trdne gradove, med kojimi so posebno sloveli siloviti Celjski grofi.

Sploh hrani Celjska okolica dosti srečnih in nesrečnih, veselih in žalostnih spomenov naše usodne minulosti.

14. Kakor od nekdaj, živé tudi dan danes v tem predelu Slovenci, ljudje zdravi, krepki, duševnimi spo-

sobnostmi obilno nadarjeni — prav, kakor je njihova reka Sávinja:

„Studenec bitroumnosti, moške moči.“

15. Tudi jezik je v tem kraju jako lep in še dosta čist. Vže Stanko Vraz, koji je l. 1842. tod potoval nabirajoč narodne pesme itd., pisal je Čehu Erbenu: „I ova je strana (Celjski kotar) sasvim tim u jezikoslovnem obziru vrlo znamenita.“¹⁾ Tudi Dav. Terstenjak, spomenjajoč o hrvatsko-slovenskem narečju, koje se govori v Medjumurju in Hrvatskem Zagorju, pravi: „Govoril se je ta jezik nekđaj do meje gornje Panonije, toraj do Boča in do vrat celjskega mesta, in da se v tej okrajni sedaj govori korotansko narečje, ali ako hočes kranjsko, tega so krivi duhovniki, kteri so nekđaj večidel iz Kranjskega semkaj za dušne pastirji prihajali in kranjsko narečje razširjevali. Stari ljudje še pogostoma rabijo oblike hrvatsko-slovenske in glashnik **dj** se izgovarja **dž** ž, zato čuješ govoriti: rižasto vino, rižasti konj, namestu: rijasto, na meži. medži. namestu: meji, nužno, namesto nujno. Od Sotle do Voglajne še najdeš dosti hrvatsko-slovenskih besed kterih Kranjcih in Korošci ne poznajo. Slovka: **va**, **ve**, se ne skrči v **u**, kakor pri Kranjcih in Korotancih, tukaj slišiš: dveri ne pa: duri, neskarjen ne pa: neskrunjen, velnjak, ne pa: ulnjak itd.“²⁾

¹⁾ „Dela Stanka Vraza“ V. dio str. 311.

²⁾ „Novice“ 1867 br. 28..

Mimogrede naj spomenem, da se okolo Celja gosto čuje ženski samostavnik na **a** in pridevnik v 7. pad. jednine — **oj** n. pr. za cestoj, pred svetoj mašoj. z mirnoj vestjo . . . , kakor se čuje na štajersko-ogerskej meji, na Tuhinjskem v Kranjskej kakor se čita v Dobrovskevej staroslov. slovnici, kakor imajo še Rusi itd. A. F.

Povestni načrt.

Povestnica naše Slovenske domovine, predno so jo prekoračili Rimljani, jako je temotna; kajti manjka nam zanesljivih podatkov, po kojih bi se moglo o prastanovalecih naših krajev kaj izvestnega povedati. Ali to je gotovo, da prvotni prebivalci na sedanjiej Slovenskej zemlji bili so naši prednjiki Indo-slovanskega plemena, naselivši se od sinje Adrije čez visoke Tore (Tauern) in od izliva Save do bistrega Ina, v meglenej starodavnosti. Njih dohoda iz Azijskih pokrajin nikdo ne zna.¹⁾

Oni, koji pred dohodom Rimljanov v naših krajih iščejo samih Kelto kot prebivaleev, koji imajo poleg Rimskih nerazumljive jim starine za same Kelt-ske spomenike in v neznana jim ali drugače od nemščine glaseča imena tolmačijo Kelt-ska imena, oni sevěda trdijo, da je tudi starodavno Celje Kelt-skega početka. V takem keltisovanju starodavnih ostankov prvotnih prebivaleev tega kraja odlikovala sta se posebno, da drugače jako zaslužna povestničarja prof. Adalbert Muchar (sin Hrvata graničarja) in župnik Richard Knabl v Gradeu; prvi v „Geschichte der Steiermark“ in „Römisches Noricum“, drugi v „Schriften des historischen Vereins in Steiermark.“²⁾

¹⁾ Slovenskost prvotnih stanovaleev med Jadranskim morjem in reko Donavo dokazali so Šafarik, Kolár, Hanuš, Šembera, Surowiecki, Hilferding, Katančić, Terstenjak itd., kakor jo priznavajo tudi nekoji Nemci n. pr. Schlötzer, Mannert, Contzen i dr. Pis.

²⁾ Med novejšimi privrženiki in branitelji keltizma je tudi Celjski dr. J. Hoisel, koji v svojej knjižici: „Cilli und dessen Sannbäder“ (Wien 1877) o Celju med ostalim piše to-le: „Der älteste griechische Ge-

Ali proti tem in drugim Kelto-
manom, neprijateljem našim, proti
njihovemu znanemu: „Sic volo sic
iubeo, stet pro ratione voluntas“, ogla-
sil se je posebe naš Davorin Ter-
stenjak osvedočevalno dokazujoč po
povestnici, jezikoslovju in bajeslovju,
da je ta zemlja od nepojmljivih časov
domovina Slovencev, ki iz sedanjih
svojih selišč niso nikdar pred tujimi

schichtschreiber, Herodot gestorben 424
v. Chr.), nennt die Bewohner der unteren
Steiermark „Syginen“, die selbst aus Me-
dien eingewandert zu sein vorgaben. Im
Jahre 186 v. Chr. hatten Celten, ein eben-
falls asiatisches Volk, die uralten Bewoh-
ner unserer Heimat in blutigem Kampfe
bewältigt, und sich hier niedergelassen.
An der Stelle des heutigen Cilli, am Zu-
gange dreier Nachbarländer, waren sie
gezwungen, sich eine Zufluchtsstätte zu
sichern, und aus diesem Grunde scheint es
berechtigt, den Ursprung der Stadt Cilli
in die Zeit der Celten zu verlegen und
deren Benennung sich aus dem Celtischen
und dessen Dialekten zu erklären (M. Bul-
let, *Mémoires sur la langue celtique*). Zu-
fluchtsstätte, Versteck, Wohnort heisst im
Celtischen „Cell“, „Cel“, „Cill“, „Cil“, die-
ses wieder ist verwandt mit dem Lateini-
schen „Cella“, mit dem Slavischen „Celo“,
mit dem Schottischen „Kill“, ja selbst mit
dem Deutschen „Keller“ (str. 3).

In na str. 31., govoreč o Savinji,
koja je bojé nastala, kedar je po tako
zvanem obćem potopu za Noeja voda iz
Savinjske doline otekla, veli:

„So dürfte wohl das tiefgelegene
Sannthal und damit auch Cilli nach der
Sündfluth noch lange ein Sumpf gewesen
sein, der sich nach und nach einen Ab-
zugsanal durch die Bergschluchten in die
Sava schaffte. Es ist, sich darauf stützend
die Annahme gerechtfertigt, dass Celten,
welche vor zwei Jahrtausenden unsere Hei-
mat bewohnten, der Sann den Namen
gaben, da „San“ im Celtischen Sumpfwasser,
Abzugsanal heisst. Der französische Fluss-
name „Seine“ ist damit verwandt und Bul-
let sagt selbst: „Les pêcheurs à Besançon
appellent Seine une pièce d'eau dormante“
(III, 333). —

nasilniki popolno umeknili se.¹⁾ Ako
je kedaj kaj Keltov živelo v sedanjej
Slovenskej deželi, bilo je to samo v
južnej Kranjskej, kjer so udarjajoči
iz Gallije prek Krasa v Ilirski polotok
med l. 360—335 na pojedinih mestih
bili se naselili, n. pr. pri Vrhniki.²⁾
— V Oglejskej okolici naselili so se
l. 186. pr. Kr.³⁾, in v sedanjej gornjej
Štajerskej in Koroškej imenujejo se
Keltski Boji stanovniki l. 58. pr. Kr.,
kedar so Norejsko okrožje, sedanjega
Neumarkt, obseli in se sorodnimi Hel-
veti sdružili se.⁴⁾ Drugje pri nas Kelti
niso imeli nikdar stalnih selišč. V
celej sedanjej južnej Koroškej, zapadnej
Kranjskej, Štajerskej in zapadnej Ogr-
skej ostali so zmirom prvotni Slovenski
prebivalci.⁵⁾

V Celjskej okolici tedaj — da se
poslužim besed Terstenjakovih — „nik-
dar nij nobena keltiška noga hodila,
razun ako je rimska vlada vojake ga-
ličke (Galske) sem v posadko pošiljala,
ali pa, ako so stari Kelti bili tako
potaželjni turist, kakor zdajni prebi-
vavci stare Galie.“⁴⁾ „Keltskega imena
ni nobenega najti tukaj, čeravno je
nemški slavni pesnik Gabriel Seidl
celó iz slovenske Voglajne, ker na
vogle teče, napravil reko s keltskim
imenom!“⁵⁾

Mimogredé bodi spomenjeno, da je
reka po imenu San tudi v severnej Slav-
janskej zemlji, v Galiciji, kder nikdar
nij bilo nijednega Kelta. — Savinjo
(ponemč. San), pritok Save (tudi v Rusiji
je Sava), izvaja Terstenjak od korena
sav, kar znači teči, zato Sava, voda,
srbski sava k, Abzugsanal. („Nov.“ 1860.
br. 8). —

¹⁾ Vid. Terstenjakove razprave o tem
v „Novicah“ skoro vsakega tečaja počenski
od l. 1863. v „Slov. Glasniku“, v Letopisih
Maticе slov.“ i. dr.

²⁾ „Nov.“ 1860. br. 47. ³⁾ „Nov.“
1864. br. 28. ⁴⁾ „Nov.“ 1853. br. 18. ⁵⁾ Nov.
1589. 12.

Tako nij dvomno, da je Celje prvotno Slovensko mesto, kar svedoči tudi mnogo starodavnih Slovenskih spomenikov. A kedaj je bilo ustanovljeno, ne ve se. Začetki tega izgubivajo se v davnej preteklosti, kojih povestnica pomni. Gotovo je Celje eno najstarejih naših mest.

V južno-iztočnem kotu Savinjske doline, na levem bregu Savinje pred izlivom Voglanje, pod 46° 14' sev. šir. in 32° 58' izt. dolž. stoječe, dan danes je Celje, v resnici majhno mestence. Nima niti veličanstvenih cerkev, ne krasnih palač, ne dragocenih zakladov, niti drugih posebnosti. Ali nekedaj bilo je veliko in imenitno. Ponosno more se Celje pozivati na svojo povestnico, s katero bi se moglo ponašati marsiktero veliko mesto.

Sezidano pred rojstvom Kristovim bilo je Celje brž za Rimskega cesarstva važen kraj po imenu Celeia. Znamenite starine, najdene tu in v okolici kažejo, da je Celeia nekedaj morala biti kaj več nego samo Rimski tabor ali vojaška postaja; temveč da je uže v Rimskej dobi ta velika Rimska naselbina bila slavno mesto. Sej je bila Celeia kot municipi v Rimskej državnej zvezi s svojimi sloboščinami ter sedež cesarskega namestnika v srednjem Noriku. Še je v Celju pri vratih prejšnje mestne bolnice poleg mestno-župne cerkve vzdignjen kamen spomenik, na katerem pod neko podobno čitamo „Municipium Celeiense“ v tem-le napisu:

TI. CLAUDIVS

MVNICIPII. CELEI.

LIB. FAVOR. V. F. SIBI.

IVLIAE. PVSILLAE

CONIVGI. SVAE. ET. SV.

in eden sedaj, v glavnem mestu stoječi: „Praeses provinciae Norici medi-

terranei“ imenuje se še na nekem drugem spomeniku tako glasečem:

D. M. FL. CONSTANTINO.

CLEMENTISSIMO. ATQ. VICT. AVG.

MARTINIANVS. V. P.

PRAESES PROVINC. NORICI MEDITE.

D. N. M. Q. EIVS.¹⁾

Tudi v verskem oziru bila je starodavna Celeia edno prvih mest Rimskega bogočastja. Tempelj bojnega Marta bil je v vsem cesarstvu na glasu.²⁾ Pa tudi kristjanstvo ukorenilo se je v Celju dosti rano, in rosila je njegova tla še mučeniška krv. V boljih časih bila je pozneje tu ustanovljena celó vladikovinska stolica (381, 599).

Imela pa je Celeia v silnem gibanju, raznih divjih ljudstev mnogo trpeti ter naposled bila vsa porušena.

Ako pa je Celje slovelo že v Rimskih časih, bila je vendar najimenitnejša njegova doba v XIV. in XV. stoletju, za tako zvanih Celjskih grofov, ki so tu svoje sedišče odbrali ter tekom časa skoro propalo mesto zopet povzdignili na vrhunec slave. Čeravno se je rod Celjskih grofov ohranil samo malo črez eden vek (1341—1456), vendar je bil tako močen, da se je meril celó s kralji in cesari, na dvorih kakor tudi na bojiščih. Raznovrstne zveze teh Celjskih mogoteev s tedanjimi vladarji in velikaši so tako znamenite, da moramo Celjske grofe prištevati najvažnejšim binam, koje so nad Slovenci gospodovali. „Neima može biti — pravi Stanko Vraz — učitavoj dogodovštini 14. in 15. stoletja nijedne vladajuće kuće, koja bi se v toli kratko vrēme tolike bila domogla vlasti in toliko nabavila bogatstva, kao što se je do-

¹⁾ Ig. Orožen „Cel. Kron.“ str. 11.

²⁾ „Topogr.-stat. Lexik. v. Steier.“ I. c.

može i nabavi kuča Celjskih knezah (grofah). Od prostih vlastelih gradovah Sanecka i založenoga Celja uzpeše se, pridruživši si do mala mnoge druge gradove, na prestol de facto čitave Štajerske, Kranjske i Koroške. Čim se udade kći jednoga vladavca ove knežke kuće za Žiška kralja ugarskog, bude knez Celjski takodjer za bana hrvatskoga postavljen te po tom svojom vlastju ne samo u Hrvatskoj, nego li kao ban takodjer u Ugarskoj prevagnu.¹⁾ — V tem oddelku Celjske povestnice nahajajo ne samo Celjani in bližnji okoličani, nego tudi vsi Slovenci v Štajerskej, Koroškej, Kranjskej, Hrvatskej in Ogrskej, skoro vsaki za svoj rodni kraj dosti zanimivega in spomena vrednega. Ker pa so si Celjski grofi poleg cele skoro Slovenske podložili tudi mnogo Hrvatskega, ustanovili so tako rekoč nekako jugoslavjansko državo, kakor so tudi nekoji njihovih članov sesali slavjansko mleko. In ravno za tega del bodemo s tem večjo spoštljivostjo in s tem večim zanimanjem obiskovali oni kraj, kder so nekedaj stanovali velikaši, katerih de-

dovina je potlej kot del Slovenske krajine za cesarja Friderika III. (IV.) pripala dednim zemljam Avstrijskim. Razvalina njihovega stolnega grada pa vidi se še sedaj nad Celjem, med tem ko o velikosti starega mesta dan danes skoro nij več sledu.

Kakor je Celje uža o selitvi narodov bilo opustošeno in strašno razvaljeno, očutilo je še pozneje v Turških bojih kruto silo Azijskega divjaka; tudi v tako zvanih kmetskih vstankih nij se mu prizaneslo. Pa še prirodne sile: potresi, povodnji in posebno ogenj, zapored so mesto uničevale, in večkrat razsajale so v njem bolezni: pomor, kuga in druge nesreče.

Po zgodbah, ki so se vršile v Celju, bilo je to mesto v povestnici zanimiv kraj, more biti najznamenitejši v našej domovini. Za to bi bilo ugodno, z njegovo prošlostjo nekoliko bolj seznaniti se. —

Najprej preiščemo, od kod je to mesto dobilo svoje ime. —

A. Fekonja.

(Dalje pride.)

Življenje in značaj pesnika Horaca. *)

Horacovo življenje bilo je uže tolikrat popisano in razloženo, da se sme trditi, da so glavne točke njegovega življenja večini više izobraženih ljudi znane; vendar izkušnja uči, da nij na škodo, glavne nauke različnih

znanosti znova in znova zopet preizkovati in ponavljati.

Da je tej večini Horac znan, prihaja tudi od tod, ker se svet za spise tega pesnika uže od nekdaj zanima, pa tudi od tod, ker je ona doba rimske povestnice, v kateri je Horac živel, bolj znana mimo drugih.

¹⁾ „Glasi iz dubrave Žerovinske.“ str. 111.

*) Glavni izvir so Horacovi spisi sami; razven njih pa so važni Suetonovi odlomki iz njevove „Vita Horati“ pri Rothu p. 296—98. Pripomočni spisi večega obsega pri tem sestavku bili so: Aug. Arnold-a „Življenje Horaca in filozofični, moralični in pesniški njegov značaj“ Halle 1860; nadalje Fr. Gerlacha „Življenje in pesnikovanje Horaca. Govor“ v Baselu 1867.

Ali pri vsem tem, da odkrito povemo, Horacovo življenje nikakor ne sodržuje česar posebnega, kar bi izvanredno ali pa romantično bilo. Pesnik Horac je imel z drugimi smrtniki svoje nevezgode ali bolje rekoč eno glavno nevezgodo: bitvo pri Filipih. Nesrečna bitev pri Filipih ga je skoro stala sužnjost ali smrt; na povradku iz Gracie v Italijo se je skoro z ladjo utopil pri Siciliji, in pozneje ga je na lastnem posestvu padec nekega drevesa skoro zadela (Carm. III, 4. v. 26—28). Vendar povsod je srečno svoj život odnesel in je smel ne samo zadovoljen biti, ampak se celo srečneža imenovati (fortunae filius), in svet ga je tudi takega imel (Sat. II. 6, 49).

Mnogo bolj zanimive so preiskave Horacovega značaja. V tem oziru se našemu pesniku, ako bi po Pythagorejevem dušeslovju dan danes zopet človeško podobo nase vzel, morebiti ne malo začudil, s kakovo marljivostjo in učenostjo so pisatelji preresetavali njegov značaj, eni ga ogrjevali, drugi skrbno umivali in belili. Starinoslovci in jezikoslovci, historiki in estetiki niso mirovali Horaca žaliti (n. pr. Jacobs) in zagovarjati (n. pr. Lessing), in pesnik Horac moral bi precej prostega časa imeti, da bi vse te spise prečital ali vsaj pregledal (glej skrbni njih pregled v W. Teuffell-ovej „zgodovini rimske književnosti“ 3. natis v Leipzigu 1875 str. 485—508). Tudi nam ne bo po kratkem popisu Horacovega življenja onih nasprotovanj glede njegovega značaja prezirati.

Quintus Horatius Flaccus je popolno ime tega pesnika. Priimek Flaccus pomeni v slovenskem toliko

kakor „tlapovuh“ t. j. tak, kteremu ušesi visijo.¹⁾

Horac je rojen 8. dec. l. 65. pred Kristom. Njegova domovina bila je mesto Venusia v južnej Italiji. Njegovi pradedje niso bili imenitnega stanu. Oče mu je bil osvobodjenec ali „slobodnjak“ t. j. tak ki je kot suženj od svojega gospodarja svobodo prejel. Njegov oče je tedaj spočetka bil sužen, pozneje pa svobodo dobivši član posebnega stanu (Libertinus), kterega so rimljani pol k sužnjem, pol k svobodnim ljudem prištevali in v malih časteh imeli (Sat. II. 7, 12). Zato so Horacu pozneje, ko je visoko čast dosegel, ne redkokrat očetovo svobodnjaštvo očitati (Sat. I. 6, 46).

Horacov oče je tedaj bil osvobodjenec, in to nekakov dačar ali pobiravec dačnih penozov (coactor sat. I. 6, 86), tedaj v službi kekega najemnika dače ali „colnarja“, kteri stan nij posebno čislani niti priljubljen bil. Stari Horac najbrž nij bil tako reven, kakor bi človek po besedah njegovega sina sodil. Ne samo, da je imel blizu Venusie majheno posestvo (sat. I. 6, 71), ampak dal je svojega sina jako skrbno podučevati in ga je tudi sam ne manj skrbno odgojeval. Kar tiče Horacovo mater, ali je bila ona prostega ali suženjskega stanu, ne da se več zvedeti (Arnold §. 2.), v Rimu se je govorica ljudstva tudi materinega rodu polastila (num ignota matre inhonestus sat. I. 6, 36). Horac sam o svojej materi sicer nikjer nič ne omenja.

Pesnikov oče pa je bil sploh sodeč jako razumen in zveden mož, ker je svojega sinka Kvinta tako izvrstno dal podučevati, kakor najime-

¹⁾ Pri Mariboru sem slišal: „tlapovuhasta smreka“ t. j. taka, kterej veje proti tlem visijo.

nitnejši Rimljan. Najbrž je pesnik njegov edini sin bil, ker mu je oče vso ljubezen in nežnost posvečeval. Zato pa je Horac pozneje v pesnih svojemu očetu dostikrat hvalo izkazoval in s tem sebi in očetu lep spomenik hvaležnosti zapustil (sat. I, 6, 80—90).

Kakor je gorej bilo rečeno, bilo je rojstni kraj Horacov mesto Venusia, neka vojaška naselbina na meji med Lucanijo in Apulijo (sat. II, 1, 34—35), tedaj v južnej Italiji. Venusia in njena okolica je našemu pesniku tudi v poznejših letih jako živa v spominu ostala.

Gotovo je Horac kot mladeneč, potem ko je v Rimu živel, večkrat svojo domovino obiskoval, ker jo je s tako ljubeznijo večkrat opeval (n. pr. carm. III, 4).

Uže rano se je oče Horacov s svojim sinkom v Rim preselil, da ga bolje da podučiti, ker so v Rimu kot glavnem mestu boljši učitelji bivali. (O tem oddelku svojega življenja pesnik na drobno govori v sat. I, 6 in epist. II, 2). Tu, v Rimu, skrbel je oče v telesnem in duševnem oziru kolikor bolj je mogel za svojega sina. Pošiljal ga je k najboljšim učiteljem v šolo, tudi zvnanje tako skrbno in čedno ga držal, da je mladi Horac, kar snažnost in čistoto zadeva, svobodno z vsakim senatorskim in viteškim otrokom se smel meriti (sat. I, 6, 78 i. d.). Ker je Horac tako zmlada v Rimu odrastel, imelo je to na poznejše njegovo življenje in pesniko-

vanje mogočen upliv. Horac se je zgodaj seznanil z velikomestnim življenjem in gibanjem, kar je pozneje v svojih spisih tolikokrat in tako na drobno narisoval.

V Rimu je mladi Horac našel nekega izvrstnega učitelja, kteremu se je za mnogo znanja imel zahvaliti. Ta je bil Lucius Orbilius Pupillus, učen jezikoslovec, pa tudi strog učitelj, iz Beneventa doma. (Jako zanimive vesti o tem na marsiktero stran čudnem starem učitelju, kteremu so Benevenčani po smrti javno podobo postavili, poročuje Sueton v svojem spisu o gramatikih, pri Rothu p. 260—61; prim. tudi Hor. epist. II, 1, 71). Ta Orbilij je svoje učence sicer dolgočasil in mučil s čitanjem starolatinskih klasikov: Livia Andronika, Ennia, Lucilia, in tudi grških: Homera, Anakreonata i. t. d., — ali v velik prid pesnika Horaca, ki se je na ta način temeljito naučil starolatinskega slovstva in jezika, kar je pozneje v svojih pesnih na izvrstni način porabil. Po mojem mnenju sploh je Orbilijev upliv na Horacovo pesništvo jako velik bil; naj se samo eno pomisli, da je namreč Horac jako pogosto, na drobno in s posebnim veseljem o starolatinskih pesnikih govoril (ta predmet se vleče pri Horacu skoz satire in tudi skoz epistole, posebno II, 1, 2, 3; tudi Horacove kritike o svojih prednjikih so jako stroge in kažejo nekakovo Orbilijevo ostrost). J. Pajk.

(Dalje pride.)

Samčevska pisma.

I.

„Samčevska? hm, hm!“ — boš dejal, bratec, kadar ja dobiš pod kritično svoje okó.

Da! „samčevska“, ker ti ja piše pravi živi „samec“, ki pod solncem nima nikogar razven sebe „samega“, in ki vsaki dan hvali Bogá, kadar se

v zrcalo pogleda: „hvala Bogú, da sem sam!“

Pa še za nekaj posebna „hvala Bogu“! Nij bila velika nevarnost za moje samstvo ta ravno pretekli pust, ki je po spričanju „Novic“ — in „Novice“ se razumejo na pratiko, bolj nego kdo drugi! — bil „najdalji pust tega stoletja“! Ker je pust = Kurent, bog noreev, tedaj je ali še bode letošnje leto eno najbolj „norih“. Koliko mrež, koliko zank, koliko pastij v podobi „krasnih plavih očij“ je bilo meni nastavljenih, a vse sem srečno preskočil, brez da bi si bil samski vrat pri tem ulomil! Zato še enkrat: hvala Bogu, da imam „najdalji“ ta pust srečno za hrbtom! —

Zdaj, ko je nastopil post — da bi vsaj tudi ta ne bil menda najdaljši tega blaženega stoletja! — imam časa pomišljevati, kakó se je vse godilo z menoj.

Trikrat samó sem bil v gledišču, trikrat na plesih in trikrat bil sem blizu tega, da sem se že skoro bil zaljublil, ali gospá sreča mi je bila milostiva, da se nisem do cela. To je bilo kot navlašče vse po trikrat, vse vkupej tedaj devetkrat, in v resnici se čudim, kakó sem iz te neumne „devete dežele“ še to betvico samske zdrave pameti odnesel.

Posebno trda se mi je godila na pustnega vtorka večer, na maškeradi! Osemkrat sem bil srečno odnesel kožo, ali takrat nij bila šala. Modri domino — da biga bes vzeti! — ta me je skoro pograbil, ali bolje rekoč pograbila. Kajti je to bila blondina, kakor sem slučajno zapazil, ves plamen za mene, znana mi pa sicer kot prav ponosna gospodična. Ali kaj ne stori domino, kaj ne pust, in kaj ne ljubezen? Ta je sicer največa vseh neumnostij — to mi pravi zdravi moj samčevski duh. — ali tudi ena onih, ki ima največ resnostij v sebi. Ljubezen ima Janovo glavo: sprednja se drži na smeh, zadnja pa ima strašno kisel obraz! In tudi ljubezenske šale se zdé največe šale, pa so najhujša resnosti. Pri teh šalah je že marsikteremu sreč pčilo.

Zató, slava meni! jaz sem zmago-
nosno preстал tudi zadnjo izkušnjo tega pusta.

V zahvalo tega sem v sredo potem šel ob deseteti uri z nobel svetom k pepeljenju, pri katerem sem tiho sam pri sebi dejal: Paul! pomni, da si samec in gleda, da tudi samec ostaneš!

S tem trdnim sklepom ostajam
Tvoj verni samčevski prijatelj

Peter Paul.

Premišljevanje o pisavi sploh in o pisavi v narodnem duhu posebej.

Politični nasprotniki imenujejo Slovence pogostoma narodni jezikoslovce. Ko bi nam s takim krščenjem ne očitali duševnega uboštva in nesposobnosti za vsako drugo prizadevanje, bi nam imenovani primke

ne bil nikakor v nečast. Brez upora bi ga lahko sprejeli z enako pravico ali krivico, kakor se n. pr. radi dajejo imenovati Nemei sami za mislece, Francozi za zgodovinoslovce, Italijani za pravdoslovce i. t. d. Samo pomisliti

bi bilo treba, ali tako ime tudi zaslužimo vsled lastnostij in po duševnih delih.

Kolikor dosedanji naš razvitek kaže, imamo zares ravno v jezikoznanstvu razmerno mnogo obdelanega blaga. To in pa nekaj mož prve vrste v tem predmetu nam daja povod, da si radi tudi sami pripisujemo zmožnost v tem vednostnem oddelku. V resnici imamo jezikoslovje največkrat na jeziku. Gledè jezika toliko trebimo in presajamo, da smo od korenin in debel že dospeli do koreninic in vejic. Dà, še celò v tuje loge na tako delo zahajamo! In tisti, ki bi radi še po domačih rebrih kaj trebili, so v zadregi, kje bi še kaj porobkov zasledili.

Tako stanje kaže, da bi bilo težko še kaj novega početi ali svetovati. Lehko bi tak pogum kot predrznost obsodili. Na drugo stran pa bi bilo dobro in zdravo gladovnim delavcem novega in zdatnega dela dobiti, da bi se kolikor toliko na domačih tleh ob svojem redili. Iz tega vzroka bi bila vsaka nova pot velika dobrota. Od druge strani smo takò rekoč gledè nasprotnikov sami sebi dolžni, da se zares pokažemo kot pravi delavci tam, kjer nas le s sarkasmom in ironijo v prej imenovanem smislu časte! Zraven je tako vresničenje toliko potrebnše, kolikor bolj si tudi sami radi prisvajamo zmožnost v jezikoslovju.

Ali bi ne bilo žalostno in smešno, da bi nam nepopolnost očitali nasprotniki z vzrokom še tam, kjer nam zares neke delavne moči ne morejo odrekati?

Dozdaj so Slovenci za slovarsko in slovnično delo skrbeli. Niso še sicer tudi v tej omejenosti vsega dognali. Takó imajo gledè slovarskega dela še mnogo storiti. In jaz n. pr.

bi rad vedel, po katerem načelu oni lokalisme in provincijalisme odmetajo in pismeno blago v nabiranju izbirajo.

Tudi se še pravdajo za končnice pri sklanji in spregatvi in za druge prednice in končnice, kakor tudi za pravico in obliko te in one male členke. Za vse to bo treba še načela utrditi, in vredna bo ta stran še posebnega razgovora.

Ako pa to za zdaj opustimo, moramo vendar trditi, da so Slovenci v imenovanem krogu največ storili do današnjega dne.

Za korak, katerega imam jaz v mislih, je bilo tako delovanje pogoj in podlog; brez takega bi ne bilo mogoče ta korak dalje storiti.

Misel, za katero namerujem poganjati se, ima svojo korenino in podlago v žive m ljudskem govoru. Ljudska govornica me naganja prašati, ali bi se ne dali zakoni najti, kateri so slovenskemu duhu lastni, in ki dajejo našemu jeziku razločni obraz od drugih jezikov, ne kakor jeziku, ki ga slovar in slovnica kažeta, ampak kakor jeziku, ki se kaže v polnem razvitku svojega življenja v izraževanju in sestavah mislij.

Cela namera bi se dala zaznamovati kot prašanje: Ali bi se ne dala na podlogu današnje ljudske govornice iz njene živosti osnovati viša, nacijska stilistika v glavnih potezah?

Prašanje to je za Slovence in v tem natenčenem smislu sploh novo. Drugi razviti narodi takega prašanja za se še postaviti ne morejo ali vsaj ne smejo. Da jaz niti pri razvitih, niti pri nerazvitih narodih za tako prašanje ne vem, sem kolikor toliko sam kriv. Pa ko bi prašanje izvirno bilo, vidim preveč težav in nevarnostij,

kakor da bi smel ponašati se s tako izvirnostjo. Zadosti veselja bi imel, ko bi to prašanje moglo Slovencem novega dela dati in takò bolj ali menj koristiti. Prašanje se nij v zraku izcimilo; ima svoje trdne, če ne podloge, vsaj zaslombe, vsaj take, ktere zadostujejo, da bi tudi drugi na to prašanje lahko prišli.

Ako bi tedaj to prašanje tudi ne rodilo, pozitivnega vspeha, koristiti mora na vsak način. Zaslombe so realne; treba bo jih spodbiti, ako bomo hoteli tako prašanje zatreti. Ko bi ne ostalo družega, kakor to, da je naše prašanje ne v s p e š n o, bo je treba zaznamovati kot svarilo vsem tistim, ki bi iz enacih povodov na-nje prišli.

Napredek tudi v tem tiči, da vemo, kje ne smemo delati in moči tritati. V hrepenenju je pot do resnice in zmote. Dokler velja ta zakon, bomo morali ozirati se tudi na prašanja, ki so gledè vspeha negotova. Ako podlogov ne bo mogoče podreti, je upanje tudi na pozitivno stran.

Korist določnih nasledkov bi bila silno velika ne le za predmet, ampak tudi kot mogočni in duktivni činitelj za spoznavanje narodnega duha slovenskega. Sicer bo se dalo o važnosti, vrednosti in koristi v razpravi sami boljše govoriti.

Povdarjati pa v predgovoru, da je to prašanje imenitno, je toliko večja potreba, kolikor bolj denašnji dan preveč beremo in v takem položaju v nevažnostih tudi važnosti preziramo.

Kakor se bo videlo, sam določnih nasledkov nisem mogel podati. Pa ko bi jih jaz tudi imel, bi ne bilo pristojno, jih navesti, ker tukaj sem jaz samo prašalec, in kot tak odgovora pričakujem. Moja dolžnost je le toliko podati, da stavljeno prašanje

opravičim. Kajti prašanja ne smejo otročja, sanjarska ali samovoljna biti, ako nočemo, da jih nam ne zakopljejo v staro železo.

Družega pa ne sme od mene zanaprej nikdo tirjati. Nikdo mi ne more očitati, da nisem še nič pokazal v tem, kar želim. Gotovo, da ne! Ko bi vedel, kar prašam, pa ne bi prašal! Naravoslovec pa mora prej misliti, kakò bo eksperimentoval. Mora prej povod najti ali dobiti, da se mu volja izcimi za poskušnjo.

Drugi še tega ne vedó, kje in kakò bi poskušali, ali jim kaj izide ali ne. Nekaj dobrega tiči že v tem, da se zavemo, kje nas rana peče. Jaz za-se to vem, in za-to Vas kot celnike na pomoč kličem. Vas toliko bolj potrebujem, ko nimam ne kamenja, ne hlodov, kakor š n i h želim, da bi po svojih mislih poslopje zidal. Družgače bi hotel prej sam eksperimentovati in toliko smem povedati, da bom pomagal tudi jaz skupno zidati, ako vrže po mojem nasvetu zidavo navažati.

Prašanje potrebuje toliko razjasnjenja pogojev, od katerih je odvisno, da nastane za-nje cela obravnava. Kot taka bo ona celota in ne potrebuje nobene dopolnitve. Da preiskava izide v leposlovnem listu, je vzrok v nameri prašanja, ktero bi služilo pri srečnem rešenju v prvi vrsti krasnoslovcem, in ker imajo njih listi tudi nalogo kar mogoče v čistem jeziku gradivo obdelovati. Ker pa je tak list tudi za poduk določene vrste čitateljev, je treba tudi za-nje še posebej skrbeti. Zato sem si namenil pohlevniši naslov „premišljevanja“ izbrati. Strogosti mislij pa tak način razpravljanja nič ne odvzame. Tudi bodo deli eden drugemu in vsi glavni nameri služili. Kjer koli bo prilika za pretresovanje te ali

one potrebe, bo kritika vsaj toliko veljave imela, da ji bo treba podloge zbiti, ako hočete, da ne obvelja. Drugače se razprava ne bo bala, da bi ji nedoslednost očitali. Zato se le mogočnemu aut-aut uklanjamo.

Naslov sam kaže, da ne bomo stvarnih ali snovnih predmetov razmotavali. Pisava, ki je drugače obleka ali posoda za druge predmete, bo naš predmet.

Slovar in slovnica nam za pisavo gradiva in vezi podajata. Ali onadva nam ne naznanjata pravega življenja jezikovega, kakor je narodni duh vedno in vedno redi in goji. Slovar nam takò rekoč razpostavlja samo sirovo blago ali kamenje, pesek in apno. Slovnica kaže, kakò morajo zidarji in kamnoseki to gradivo obdelovati, gladiti, predno je sposobno za ozidje. Oba nam kažeta le anatomske dele života, kteremu govor pravimo. Življenja onadva ne vzbujata. Onadva znata život raztelesiti, življenja pa mu ne moreta sama ob svoji moči niti odariti, niti in še menj pomladiti ali požlahtniti. Življenja tedaj in fizioloških zakonov onadva ne razkazujeta. Tukaj pa je namen, poizvedeti, kakò jezik v narodu živi, in po kterih zakonih se razvija.

Kdor hoče v narodnem duhu pisati, mora torej ne le vedeti, kakò se pravilno po slovarju in slovnici piše, kakò se pravilno misli, ampak tudi, kakò jo narod zavija ali zasukava. Prvi del bo torej v naši razpravi v kratkem skušal povedati, koliko vaje je treba tudi za spisovanje n. pr. suhega, kupovalnega lista. Drugi del mora razložiti, ali je zares še kaj drugega treba, da narodno pišemo. V tretjem odstavku se potem ogledamo,

kje imamo izgledov za tako narodno pisavo, in če še kaj manjka, naj nam zadnji del razjasni ali vsaj naznani.

I.

Pogostoma slišimo pritoževanje in očitane, da ta ali oni v pismu otrobe veže, da ne zna nič ali le nejasno misliti. S komičnim sarkasmom včasih presojevalci priporočajo, da naj se zadeti pisatelji preje oborožijo s slovnico, naj se učé stavke delati, potem naj gledajo, kakò bodo kak vrt, kako poslopje opisali, in še le potem naj se podajo na trdnise sestave. Tudi pri nas priporočajo ne redkokrat slovnico in pa logično mišljenje. Ali s takimi suhimi soveti grajani revež ne vé, kaj početi. Logika se mu zdi že po imenu previsoka in nedosegljiva; stavki pa so mu tam doli v šoli dečkov in deklic prenizki. Takò ostane tam, kjer je bil, samo v večji obupnosti ali pa — smelosti.

Nevedni človek bi se čudil, ko bi mu že vajeni ali vsaj sposobni pisatelj povedal, koliko mu je bilo treba doseči, predno je pisatelj postal. Čudno je pa še bolj to, da je mnogo gospóde, ki je dolgo po šolskih klopeh posedala in potem visoke naslove pridobila si, pa vendar se ne zavé, česa se je učila za pisavo, kaj je že pozabila, in česa nikoli še znala nij. Takò je mnogo izobražencev, ki še ločnikov ne znajo delati, ali jih z zavednostjo nikoli ne postavijo.

Da mnogi tudi mislij deliti in ločiti ne znajo, še med pisatelji nič nenavadnega nij. Takò sem jaz pri slovenskem berilu opazil, da je eden pisatelj osem relativnih in še štiri druge postranske stavke na enega brez prave logične vezi obesil!

Komur logična razdelba nič ne velja, temu bi se jaz pri taki opazki zastonj zavzel. Take opombe za Slovence niso brez pomena. Jaz bi jih drugače opustil, kolikor bolj so mojemu namenu s poti ali v strani. Zato naj nikdo ne maja z glavo, ako mora tukaj tudi trivijalnosti ali vsaj njemu znane reči brati. Kdor si upa z logiko sukati se, ta ima pravico tudi njene pregrehe naštevati. Kdor ima obsežni razgled pred seboj, najbolje vé, kakó se ena stran z drugo vjema, kakó je eno drugemu podnožje. Jaz hočem tukaj celoto narisati; zato ne smem piramidi tal spodkopavati.

Ko bi se deček in pa odrasli človek hotela ob enem pisati učiti, bil bi med njima razloček ta, da odrasli človek ima že jezik bolj ali menj v svoji oblasti, dečko pa si ga mora še le množiti. Gradiva bi torej odrasli človek imel več, kakor deček. Vendar pa bi se ne mogla tudi dozo-relemu človeku opustiti tirjatev, da takó rekoč še enkrat začne z nova se učiti, kar že zna. Razloček bi bil le ta, da bi on z večim razumom in z večim gradivom lože napredoval.

Že sklanja in spregatev tirjati, da se s tehničnimi izrazi pre-skrbimo za govorne dele; drugače bi ne vedeli, kaj se sklanja, kaj se pregiba.

Temeljno raztelesovanje govora začenja že s prvimi slovničnimi deli. V tem oziru je slovnič deduktivna in ima svojo izobraževalno moč, kakor merstvo, ki s pikicami, črtami vse svoje snutke počenja.

Deček ne vé, pa morda tudi mnogi izšolanec ne, da že slovnični deli podajajo bistveno to, kar logika z učenim imenom kategorij ponuja. Odrasli človek bi lahko oboje ob enem razumel. Govorni deli so torej kosti in živei jeziki. Ako teh ne poznamo, tudi sestavljati ne vemo kaj. Ker pa začetnik lože raztelesuje, bi brez poznavanja takih delov, tudi raztelesovanja ne umel.

Skladnja sklada torej, kar tiči v anatomske delih govornih. V skladnji pa ima stavek svoj začetek in konec. Deček tudi stavkove prvine in določbe le mehanično spoznuje; in vendar pozneje lahko sprevidi, da tiči v tem bistveno vse logično določevanje. Stavek s časnimi, mestnimi, naslednimi, pogojnimi, namenivnimi, ozi-ravnimi in še nekimi določbami ima vso podlogo, ves stroj za natečno mišljenje in presojevanje v logičnem smislu.

Kakó bi se učenec in dijak v stavekih raznih vrst urila, ko bi onadva vedela, da s tako vajo sukata praktično vse logične zakone! Učenci in učitelji za te vaje sicer mnogo storé; pa bi se še veliko bolj prizadevali, ko bi vselej pred očmi imeli resnico, da večje modrosti tudi logika ne more skazovati. Sicer nij mogoče od učen-cev več tirjati, kakor da se mehanično privadijo stavkoslovju. V tej mehaničnosti živi tudi vsa čarodejnost ločnikov v pismenem govoru.

France Podgornik.

(Dalje pride.)

Listnica opravištv. One gg. naročnike, ki so še z lanjsko naročnino na dolgu, uljudno prosimo, naj nam čem preje doplačajo.

Izdajatelj in odg. urednik J. M. Pajk.



J. M. Pajk-ova tiskarna v Mariboru.